

Η ημέρα που ο “δημιουργός” είπε κόψτε ταχύτητα

Η τεχνητή νοημοσύνη δεν είναι η πρώτη μεγάλη αλλαγή που καλείται να αφομοιώσει η κοινωνία μας. Είναι απλώς η ταχύτερη.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΚΑΤΑΡΑΣ

Στις 12 Σεπτεμβρίου 2026 ο Dario Amodei, διευθύνων σύμβουλος της Anthropic, μιας από τις εταιρείες που κατασκευάζουν από τα πιο ισχυρά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης στον κόσμο, έγραψε κάτι που σπάνια ακούγεται από άνθρωπο στην πρώτη γραμμή αυτής της κούρσας: πρέπει να επιβραδύνουμε τον ρυθμό με τον οποίο βελτιώνουμε τις ικανότητες των συστημάτων αυτών. Πρότεινε ανεξάρτητους ελεγκτές με πρόσβαση στα εσωτερικά της εταιρείας, κοινά πρότυπα ασφαλείας μεταξύ ανταγωνιστών, ακόμη και συνεννόηση ανάμεσα σε δημοκρατικές και μη δημοκρατικές κυβερνήσεις πάνω σε αυτά τα πρότυπα. Λίγες μέρες αργότερα ο Sam Altman της OpenAI συμφώνησε δημόσια.

Πίσω από αυτή την είδηση κρύβεται ένα ερώτημα, δηλαδή γιατί ο άνθρωπος με το μεγαλύτερο συμφέρον να τρέξει πιο γρήγορα από τους ανταγωνιστές του ζητά το αντίθετο;

Το πρόβλημα δεν είναι η τεχνολογία, είναι ο χρόνος

Φαίνεται ότι ίσως αρχίζουμε να ανακαλύπτουμε κάτι που αφορά κάτι πολύ περισσότερο από την τεχνητή νοημοσύνη, ότι δηλαδή οι κοινωνίες μας δεν δυσκολεύονται μόνο με το τι αλλάζει, δυσκολεύονται με το πόσο γρήγορα αλλάζει.

Θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε Χάσμα Ταχύτητας, δηλαδή η απόσταση, διαφορά, ανάμεσα στην ταχύτητα με την οποία αλλάζει ο κόσμος γύρω μας και στην ταχύτητα με την οποία μπορούμε να την καταλάβουμε, να την ελέγξουμε και να τη ρυθμίσουμε. Αφορά θεσμούς, εκπαίδευση, επιχειρήσεις, κοινωνία, ανθρώπους, πολύ πέρα από τους νόμους. Δεν χρειάζεται πολύπλοκο μοντέλο για να το δει κανείς. Αρκεί να σκεφτεί πόσο γρήγορα αλλάζει σήμερα ένα μοντέλο τεχνητής νοημοσύνης, πχ σε εβδομάδες, σε σχέση με το πόσο χρειάζεται μια χώρα για να ψηφίσει και να εφαρμόσει έναν νόμο που το ρυθμίζει, σε χρόνια. Η πολυπλοκότητα μεγαλώνει.

Οι κοινωνίες έχουν ξαναβρεθεί εδώ, σε αυτό το κομβικό σημείο. Ο ιστορικός Peter Turchin έχει μελετήσει πώς η κοινωνική συνοχή αυξομειώνεται σε κύκλους δεκαετιών, καθώς ο αριθμός των ελίτ ξεπερνά τις θέσεις εξουσίας που μπορούν πραγματικά να καταλάβουν. Ο μεσαιωνικός στοχαστής Ibn Khaldun έγραφε πριν από επτακόσια χρόνια για την ασαμπίγια, τον κοινωνικό

δεσμό που κρατά μια κοινότητα ενωμένη και φθίνει καθώς αυτή μεγαλώνει. Ο ανθρωπολόγος Joseph Tainter έδειξε κάτι πιο συγκεκριμένο, ότι δηλαδή όσο αυξάνεται η πολυπλοκότητα ενός συστήματος, αυξάνεται και το κόστος διαχείρισής του, ώσπου κάποια στιγμή η κοινωνία πρέπει να αποφασίσει αν η επόμενη λύση αξίζει περισσότερο από το πρόβλημα που δημιουργεί.

Τρεις διαφορετικοί στοχαστές, τρεις εποχές, μία κοινή διαπίστωση: όταν η πολυπλοκότητα τρέχει πιο γρήγορα από την ικανότητα να τη διαχειριστείς, κάτι θα συμβεί, κάτι θα υποχωρήσει.

Το πρόβλημα σήμερα είναι ότι οι θεσμοί μας είναι σχεδιασμένοι για έναν κόσμο όπου η αλλαγή είχε πολύ πιο αργό ρυθμό. Οι νόμοι χρειάζονται μήνες ή χρόνια για να γραφτούν, ενώ η τεχνητή νοημοσύνη αλλάζει με ρυθμό πχ εβδομάδων.

Η Ευρώπη ως πραγματικό εργαστήριο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει ένα μετρήσιμο παράδειγμα αυτού ακριβώς του χάσματος. Η Έκθεση Draghi για την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα, που δημοσιεύτηκε το 2024, περιείχε 383 συγκεκριμένες προτάσεις μεταρρύθμισης. Ένα χρόνο μετά, τον Σεπτέμβριο του 2025, το Draghi Observatory and Implementation Index του European Policy Innovation Council κατέγραψε ότι μόλις το 11,2% αυτών είχε υλοποιηθεί πλήρως, περίπου μία στις δέκα. Τον Αύγουστο του 2026 ο ίδιος ο Mario Draghi, μαζί με άλλους, ίδρυσε νέα ανεξάρτητη ομάδα, τη Rhine Group, με στόχο να επιταχύνει αυτό που η ίδια η Ευρώπη δεν κατάφερε να επιταχύνει μόνη της.

Η διάγνωση δηλαδή υπήρχε από την πρώτη μέρα. Αυτό που έλειπε ήταν η ταχύτητα υλοποίησης — το ίδιο το Χάσμα Ταχύτητας, εδώ σε κλίμακα ηπείρου. Η Ευρώπη γνωρίζει τι πρέπει να κάνει. Το πρόβλημα είναι πόσο γρήγορα μπορεί να το κάνει.

Το σχολείο είναι μια μικρογραφία του ίδιου προβλήματος. Η τεχνολογία μπήκε μαζικά στην εκπαίδευση την τελευταία δεκαετία, με οθόνες και ψηφιακά εργαλεία σε σχεδόν κάθε σχολική τάξη. Η φετινή εξέταση PISA του ΟΟΣΑ κατέγραψε τη χαμηλότερη μέση επίδοση ανάγνωσης δεκαπεντάχρονων σε δεκάδες χώρες από τότε που ξεκίνησε η εξέταση, χωρίς να αποδίδει την πτώση αποκλειστικά στην τεχνολογία. Το συμπέρασμα δεν είναι ότι η τεχνολογία κατέστρεψε τη μάθηση. Είναι ότι η τεχνολογία μπήκε στην τάξη πολύ πιο γρήγορα από όσο προλάβαμε να αξιολογήσουμε συστηματικά το πότε, πώς και για ποια παιδιά αυτά τα εργαλεία βελτιώνουν πραγματικά τη μάθηση.

Η ανθρωπότητα έχει ξαναζήσει μεγάλες τεχνολογικές αλλαγές, την τυπογραφία, τον ηλεκτρισμό, το ίντερνετ. Καθεμιά χρειάστηκε δεκαετίες για να ενσωματωθεί, χρόνο αρκετό ώστε οι θεσμοί να προλάβουν, έστω με καθυστέρηση, να προσαρμοστούν. Η τεχνητή νοημοσύνη είναι ίσως η πρώτη τεχνολογία γενικής χρήσης που εξελίσσεται με ρυθμό μηνών, και σε ορισμένες εφαρμογές εβδομάδων, ενώ οι θεσμοί που καλούνται να την ενσωματώσουν χρειάζονται χρόνια. Πρόκειται για την πιο ακραία μέχρι σήμερα δοκιμασία ενός πολύ παλιότερου προβλήματος.

Δύο τρόποι να κλείσεις το χάσμα

Μέχρι σήμερα θεωρούσαμε πως υπάρχει μία μόνο απάντηση σε αυτό το χάσμα, ότι δηλαδή να κάνουμε τους θεσμούς πιο γρήγορους, να τρέξουμε κι εμείς πιο γρήγορα. Υπάρχει όμως και

δεύτερη, εξίσου έγκυρη, και ίσως πιο πρωτότυπη, που λέει να περιορίσουμε, σκόπιμα, την αλλαγή εκεί όπου δεν προλαβαίνουμε ακόμα να την ελέγξουμε.

Η προσαρμογή δεν σημαίνει πάντα να τρέχεις γρηγορότερα. Μερικές φορές σημαίνει να επιβραδύνεις αυτό που δεν μπορείς ακόμη να ελέγξεις. (Περισσότερα και στο βιβλίο μου «Σιωπηλός Καινούργιος Κόσμος», <https://costaskataras.org/siopilos-kainourgios-kosmos.html>)

Ποιος αποφασίζει τον ρυθμό

Ποιος αποφασίζει, και πότε, τον ρυθμό με τον οποίο θα αφήσουμε την τεχνητή νοημοσύνη να μπει στη ζωή μας; Μια κοινωνία που δεν προλαβαίνει καν να θέσει αυτό το ερώτημα εγκαίρως δεν χάνει απλώς μια τεχνολογική κούρσα. Χάνει κάτι πιο θεμελιώδες, την αυτονομία της.

Το Χάσμα Ταχύτητας δεν κλείνει πάντα τρέχοντας γρηγορότερα, αλλά μερικές φορές κλείνει επιβραδύνοντας αυτό που δεν μπορούμε ακόμη να ελέγξουμε.

Ο Κώστας Π. Κατάρας (costaskataras.org) είναι συγγραφέας και αναλυτής τεχνολογίας, με τρία βιβλία στο ενεργητικό του πάνω σε τεχνολογία, οικονομία και κοινωνική αλλαγή, πιο πρόσφατο το «Σιωπηλός Καινούργιος Κόσμος» (2022). Έχει συνεργαστεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το NATO, πολυεθνικές εταιρείες και κυβερνήσεις, και έχει διατελέσει εισηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.